

מראי מקומות - בבא מציעא ע"ג

וא"כ אולי משום שהוא אדם חשוב לא הניחו, אבל מעיקר הדין מותר. ותי' בהגהות להגרי"ש, ד"לא הניחו" משמע איסור, והא דאמרי' לעיל דאדם חשוב שאני, אי"ז בגדר איסור, אלא דהוי לפנים משורת הדין. אלא דהק', דהא השו"ע כ' שאדם חשוב "אסור", וא"כ הדרה קו' לדוכתי, מהו הראי'. ותי' הגרי"ש דלמסקנת הגמ' דגרוטאות אסורים מעיקר הדין, אז אמרי' דצריך האדם חשוב לנהוג איסור בעצמו אף בדברים אחרים, כדי שלא יבוא הרואה להקל בכל אופן, ולכן למסקנא באמת "אסור" לאדם חשוב. אבל קודם שהגמ' הביא הא דגרוטאות, הי' סבור דרק חומרא בעלמא היא, וא"כ מה דלא הניחו לריבר"י לעשות כן, ע"כ מעיקר הדין הוא.

(א) **ברשות לוקח אסור - פרש"י**, דמהשתא מלוה הוא גבי', ויהיב לי' טופיינא מדמיה ברביתא. והק' הב"ח (יו"ד קע"ג, י"ד), למה הי' רש"י צ"ל דההלואה הוא מעכשיו, אפי' אם אינו הלואה אלא משעה שתימכר, הרי עדיין רוצה הלוקח להשתמש שם עם המעות, ובשביל השתמשות זו קיבל ע"ע אחריות, ולכן בשביל זה גופא צריך להיות אסור. ותי' דאה"נ, אלא דהי' משמע לרש"י דבכל גוונא איירי, אפי' היכא דאין הלוקח רוצה לעשות כלום בהמעות, אלא מחזירן מיד להמוכר, וא"כ נמצא דאין שום הלואה אחר המכירה (אולם העיר דק"ק, למה יעשה כן, הרי אינו מרויח כלום מזה, ע"ש מש"כ בזה), וא"כ שפיר נקט רש"י דרק משום דהי' הלואה מעיקרא הו"ל רבית.

(ד) **פרדיסא, רב אסר, וכו' - פרש"י**, לקנות יין מן הכרם בדמים פחותים, כל פירות השנה בכך וכך, ולוקחין אחר שהן בוסר או סמדר אבל עדיין לא הגיע לביכור. והק' הרשב"א, מ"ש ממה שעזי חולבות דמותר, וכן מצינו לענין שדה, דהאומר לחבירו הילך ר' וזו על מה ששדך עושה, זה ג"כ מותר. וכ' דכל היכא דהפירות נגמרין, וראויין ללקיטה, כמו עזי חולבות, הו"ל יש לו ומותר. וכל היכא דאין כאן שום פירות כלל, כמו מה ששדך עושה, ג"כ מותר [ולא ביאר למה]. אבל היכא דצמחו אלא דלא נגמרו, בכה"ג הו"ל אגר נטר ואסור.

(ב) **והחמרין מעלים במקום היוקר כבמקום הזול ואינן חוששין - פרש"י**, דמיירי דהחמרים משתכרים בתבואה, ומביאים ממקום הזול למקום היוקר, ע"מ ליתן להם לזמן פלוני פירות כשער במקום הזול. והק' תוס' ועוד ראשונים, דכיון דאחריות הי' על החמרים, א"כ הרי זה רבית גמורה, ומה שייך להתיר ע"י טעמים של הגמ', ניחא להו דמגלו להו תרעא, וכו'. ולכן פי' תוס' דאחריות חזרה הי' על בעל הבית, ובלאו טעמי הגמ' היינו אמרי' דמה שהם מביאים בחזרה הוא שכר של ההלואה של מעות ההליכה, ומכח סברות הגמ' אמרי' דמשו"ה טורחים בהם בחזרה, ולא בשביל המתנת המעות. וליישב פרש"י, כ' הרשב"א דאף דהחמרים קבלו על עצמם אחריות הדרך, מ"מ כיון דלא קבלו על עצמם הזולא אם הפירות הזולו, אי"ז הלואה, אלא הו"ל כשומר חנם שמתנה להיות כשואל, ואינו כהלואה (ואע"פ שמשמש בהמעות, מ"מ הו"ל כשלחני שמשמש במעות שהפקיד אצלו). ומה שהק' הגמ' מ"ט, צ"ל דסכ"ס דומה להלואה, ולכן צריך עוד טעם לפרש למה מותר למעשה.

(ה) **אמר להו שמואל להנהו דשבשי שבשא, וכו' - פרש"י**, כאן האיסור הי' משום דהו"ל סאה בסאה, ולכן צריך הבעל הבית לסייעו בחריש ובקציר מעט. וביאר הריטב"א, דע"ז יהי' נקנה לו חלק קטן של הקרקע לבעל הבית, ואי"ז רבית, לפי שהקנה לו שיעור זרע שהלוה לו יותר על חכירתו [ואז אין האריס פורע לו יותר משיעור אריסתו, אלא דמעיקרא שיעור אריסתו הוא קטן יותר].

(ו) **כי היכי דלא תשתלם שכירות דידכו עד ההיא שעתא, דשכירות אינה משתלמת אלא בסוף - הק' הגידולי תרומה (מ"ו, ג', כ"ד)**, למה לי הטעם דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, הרי י"ל דמה שמוסיפים על השכר אינו

(ג) **א"ל, ביקש ר' ישמעאל בר' יוסי לעשות כן, וכו' - ק'**, הא כבר אמרי' דאדם חשוב שאני,

ולמה אסור. ותי' דשאני הכא דיין רגיל להחמיץ, ושמא שלו החמיץ. והק' הריטב"א ע"ז, הא משמע במתני' דכל יש לו מותר, אפי' יין. ולכן פי' הריטב"א דכל מה שאומרים יש לו מותר, היינו רק היכא שהמתנה הוא לטובת המוכר, דהיינו דבעצם כל זמן שרוצה המוכר ליתן הפירות להלוקח, יהי' צריך הלוקח לקבלם, ונמצא דהמכר נגמר מיד בשעת נתינת המעות, בין כשיש לו למוכר ובין כשאין לו ויצא השער, וא"כ כי אייקר, ברשותא דלוקח אייקר. אבל האי עובדא מיירי שהתנו הלוקחים עם המוכרים שלא יוכלו לתת להם יין עד טבת דמבחר נפשי', וכיון שכן אין המכר נגמר עד טבת, והמעות היו הלואה אצל המוכר, וכי אייקר ברשותי' אייקר, ואשתכח דמוזיל גבי' בטבת משום שכר הקדמת מעות, דאילו זבני חמרא בתשרי אולי הי' מחמיץ.

(ב) **רבינא הוה יהיב זוזי לבני אקרא... אחולי הוא**

דקא מחלי גבך- פרש"י, כיון דלא פסק עמהם ואין מזכירים לומר בשכר מעות שהיו בטילות אצלם, מתנה בעלמא הוא. והק' הרא"ש (ס"ז), הא היתר זה שייך ברבית מאוחרת, אבל בשעת פרעון אסור אפי' אם אין מזכירים לו שבשביל מעותיו הוא. וע' בתוס' דמשמע מדבריו דהא דאסור אפי' אם אין מזכירים לו, הוא רק אם עדיין חייב לו, כמו הלווה ודר בחצרו, דצריך להעלות לו שכר. והריטב"א פי' דכוונת רש"י הוא לומר דמותר כאן משום דדרך מוכרי פירות הוא להוסיף ולתת מדה גרועה ללוקחין, רק דכאן היו חוששין דאולי מפני הקדמת מעות עושין כן, ולא מפני עין יפה דמכר בעלמא. ולכן א"ל דכיון דלא פסקת עמהן, וגם לא הזכיר שהוא בשביל הקדמת מעות, לכן מתנה בעלמא הוא דיהיב לי' משום עין יפה. וע"ע בנמוקי יוסף (ריש מד. בדפיו) שכ' או דמותר משום דלא הוסיפו בשעת פרעון אלא אח"כ, ורק בשעת פרעון אסור. עוד תי' דאפי' בשעת פרעון יהי' מותר, משום דהכא הוי מקח וממכר, אבל בהלואה אסור בשעת פרעון. וע"ע בשיעורי ר' דוד פוברסקי (שנד) דחקר בסוגיין, האם ההיתר משום דבאמת אין מכוונין לרבית, אבל אם מכוונין לרבית, אפי' אם אין אומרים כלום יהי' אסור, או דלמא כל

משום המתנת מעות, אלא משום דהוסיפו לטרוח בשבילו, ואפי' אם אמרי' דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף צריך להיות מותר. ותי' דכוונת רבא לומר דאפי' במקום שיתן להם מתנה מרובה, דאין שייך לומר דשבביל שכר עמלם הוא, וע"כ משום שכר המתנה הוא, א"כ אמר דאינה לשכירות אלא לבסוף, וא"כ נמצא דאין כאן המתנה כלל.

(ז) **שקל אגר ביתא- כ' הריטב"א בשם רש"י**

דלא הי' חשש של ר' מרי משום רבית. אולם הק' בשם תוס' דא"כ למה מייתי לה הכא. ולכן פי' דר' מרי הי' חושש דכיון שהי' רבא יכול לסלקו מן הקרקע והחוב הי' מוטל על רבא לפרעו, א"כ מה שהי' רבא מניחו בביית אינו אלא מפני המתנת מעות החוב, וא"כ יהי' נראה כאילו נוטל שכר מעותיו מרבא, ויהי' בזה איסור דרבנן. והי' ס"ל דיהי' בזה איסור רק להמלוה, ולא להלוה [ולכאור' כ' זה לבאר למה סבר ר' מרי דרבא לא הי' חושש לזה אף אם באמת הי' רבית], וע"ז א"ל רבא דאין מה לחוש, דכדיניהם אית לי' למעבד.

(ח) **שקל אגר ביתא- ע' בשו"ע (יו"ד ק"ס, י"ז),**

דפסק דת"ח יכולים ליתן טפי מהלוה להמלוה, דודאי יודעים שאין זה אלא מתנה. וכ' הרמ"א דיש מתירין אפי' אם התנו כן מעיקרא, ורק בדבר מועט, וכ' בביאור הגר"א שם (ל"ט, ליקוט) דהמקור דרק לדבר מועט הוא מסוגיין, דאל"כ למה חושש ר' מרי כלל.

(ט) **אי בעי נכרי לסלוקי לא הוה מצי מסלק לי-**

פי' הריטב"א, "דבין בדינינו ובין בדיניהם לא הוה יכול גוי לסלקני תוך שנה זו, וכל כמה דלא מצי מסלק לי, כבר זכיתי בפירות, והם שלי לגמרי, ואינו יכול למכור זכותי לאחרים".

(י) **אי הוה ידענא דהוה ממושכן לי' למר לא הוה**

זביננא- פי' הריטב"א משום דהוה לי' כעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה דנקרא רשע. וע"ש עוד דכ' דאין שייך כאן דינא דבר מצרא לר' מרי, דבלוקח מגוי לא אמרי' הכי.

(יא) **חזי מר רבנן דקא אכלי רביתא, דיהבי וכו'**

ומבחרי לה בטבת- הק' רש"י, הרי יש לו,

כן, הרי הוא חייב לשלם לו מה שהפסיד בהבטחתו, דבהיא הנאה דסמיך עליה ונותן לו ממונו, משתעבד ליי משום ערב.

(טז) ר' אשי אמר אפי' יין סתם נמי לא... אסמכתא היא- הק' הנפש חי', לפי מש"כ הריטב"א דמה שחייב לשלם כלל הוא מדין ערבות, א"כ הרי ערבות גופא הוי אסמכתא, וכמבואר בב"ב (קע"ג), וא"כ אם ערבות קונה, גם י"ל דאסמכתא קונה. ותי' ד"ל דס"ל כהקצות (קכ"ט, א'), דערבות מהני בגדר שליחות, דהוי כאילו הערב עצמו לזה על ידי הלוה. וא"כ, כאן דאין שייך שליחות על המניעה, מה שלא זבין בעצמו הנותן מעות, א"כ ג"כ לא שייך ביי ערבות [אולם לכאור' ק"ק, א"כ למה ה' הגמ' צריך לומר משום דאסמכתא לא קניא, תיפוק ליי דאין כאן מחייב מעיקרא, ואולי זהו הכוונה, רצ"ע]. וכ' דלפי"ז י"ל דס"ל לר' חמא דאיכא כאן דין ערבות, היינו משום דס"ל כהנתיבות שם, דאי"צ לדיני שליחות לערבות.

האיסור הוא מה שאומרים שבשביל המעות הם, אבל אם לא אמרי' הכי, אפי' אם מכוונין לשם רבית מותר. והביא דמיון לזה מש"כ רעק"א לעיל (סד): דבאבק רבית תלוי אם מכוין לשם רבית, משא"כ לענין מחזי כרבית תלוי רק אם אומר שהוא לשם המעות, וחקר כאן ג"כ מהו הגדר של רבית זה אם אומרים דלשם רבית הוא, האם הוא כאבק רבית, וא"כ אפי' אם רק מכוונים יהי' אסור, או דלמא הוי בגדר מחזי כרבית, וא"כ רק אם אומרים כן יהי' אסור.

(ג) ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא לשתעבד למאן דיהיב כרגא- הק' הרדב"ז (על הרמב"ם, עבדים א', ח'), "וא"ת, דינא דמלכותא דינא מי הוי לאפקועי איסורא. וי"ל, כיון שנפקע הממון, דהיינו עבידתא יתירתא, ממילא נפקע האיסור, דאם אין מלוה אין רבית" [ולכאור' כוונתו, דאין העבדות בגדר פרעון החוב, אלא החוב פקע, אלא דצריכים להיות עבדים למי שפרע החוב].

(יד) ת"ל לעולם בהם תעבודו ובאחיכם- ע' בשיעורי ר' דוד פוברסקי (שסא- שסב) דדן אם יכול לעבוד בו עבודת פרך, שהביא ממי דס"ל דכיון דבעבד כנעני גופי' אין מצוה לעבוד בו עבודת פרך, רק היתר, א"כ י"ל דבישראל שאינו נוהג כשורה הו"ל ההיתר רק לעבוד בו עבודת עבד. אבל הגר"ד הק' ע"ז, דאם נכלל ב"לעולם בהם תעבודו", אז לכאור' הו"ל דינו כעבד, וא"כ יהי' מותר לעבוד בו עבודת פרך, והניח בצ"ע. אגב, בנוגע מה נחשב "אינשי דלא מעלו", כ' הרדב"ז [על הרמב"ם, עבדים א', ח'] "ולא נתפרש גדר הדבר דבשבילה הוה דלא מעלו, והכל לפי הזמן ולפי המקום".

(טז) משלם ליי כדקא אזיל אפרוותא דזולשפט- הק' הריטב"א, למה צריך לשלם לו כלום, מ"ש ממבטל כיסו של חבירו דפטרנו משום דהו"ל גרמא בעלמא. ותי' בשם הר"י דהכא מיירי כשהתנה בפירוש שאם לא יקח לו שישלם לו פסידא שלו, ולא הזכיר התלמוד כן משום שהי' פשוט, דבלא"ה ודאי אינו חייב. ובשם מורי הרב תי' דאפי' אם לא קיבל עליו תשלומין כלל, אלא כיון שזה הבטיח לו שיקח לו, וסמך עליו ונתן לו מעותיו על דעת